

всіх інженерних дисциплін; запровадження навчальних курсів гуманітарних дисциплін з урахуванням спеціалізації та рівня кваліфікації майбутнього інженера.

До подальших розвідок у цьому напрямі відносимо вдосконалення змісту дисциплін гуманітарного циклу в закладах вищої технічної освіти. Окреслена проблема є перспективною та потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каверина О.Г. Гуманитаризация технического образования в свете современных требований к профессиональной подготовке будущих инженеров. Научные работы Донецкого национального технического университета. Серия: педагогика, психология и социология. Донецьк, 2010. Вип. 8. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/23776/1/kaverina.pdf> (дата звернення: 21.03.2018).
2. Шевчук Т.Є. Роль гуманітарної підготовки в технічному ВНЗ. Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв, 2016. № 1 (52). С. 70–76.
3. Олійник О.О. Особливості гуманітарної підготовки та професійної компетентності студентів у технічних ВНЗ. Донецький вісник наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка. Мовознавство. Донецьк, 2009. Т. 26. С. 123–132.
4. Андреев А.Л. Гуманитарная педагогика в высшей технической школе. Высшее образование в России. 2008. №6. С. 119–127.
5. Федоткина Е.В. Гуманитаризация высшего технического образования. URL:

<http://www.t21.rgups.ru/Arhiv2009s2> (дата звернення: 19.03.2018).

6. Чистовська І.П. Гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр. 2008. № 1 (22). С. 191–193. URL: <http://ela.kpi.ua/jspui/bitstream/123456789/8790/1/35.pdf> (дата звернення: 09.04.2018).
7. Вознюк О.М. Особливості вивчення гуманітарних дисциплін у технічних університетах. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2006. Вип. 1. URL: http://novyn.kpi.ua/2006-1/01_Voznyuk.pdf (дата звернення: 10.04.2018).
8. Васянович Г.П. Гуманітарна освіта у процесі підготовки технічної еліти України. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Харків, 2010. Вип. 27 (31): в 3-х ч. Ч. 1. С. 97–102.
9. Лузік Е.В. Гуманітарна освіта в процесі підготовки спеціалістів профільних ВНЗ України: проблеми та перспективи. Філософія освіти. 2006. № 2 (4). С. 266–276.
10. Костриця Н.М. Гуманітаризація аграрної освіти в контексті освітніх змін. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 256–262.
11. Романовський О.Г. Психолого-педагогічні основи гуманізації технічної освіти. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. До 125-річчя НТУ «ХПІ»: зб. наук. пр. / Ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків, 2010. С. 51–59.
12. Добрускин М.Е. Роль гуманитарного образования в подготовке инженеров. Социологические исследования. 2001. № 9. С. 95–98. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/935/879/1216/017Dobruskin.pdf> (дата звернення: 19.03.2018).

УДК 378. 81-139

СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ

Драпалюк Г.С., старший викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Львівська політехніка»

Пиндик Н.І., старший викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті проаналізовано способи формування іншомовної лексичної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови. Розглянуто проблеми семантизації іншомовної лексики, активний та пасивний потенціал, перекладні та безперекладні способи семантизації, роль контексту під час формування лексичної компетенції студентів.

Ключові слова: лексична одиниця, потенціальний лексичний запас, контекст, способи семантизації, перекладні й безперекладні способи, активний і пасивний мінімум.

В статье проанализированы способы формирования иноязычной лексической компетенции студентов в процессе изучения иностранных языков. Рассмотрены проблемы семантизации иноязычной лексики, активный и пассивный потенциал, переводные и беспереводаемые способы семантизации, роль контекста в формировании лексической компетенции студентов.

Ключевые слова: лексическая единица, потенциальный лексический запас, контекст, способы семантизации, переводные и беспереводаемые способы, активный и пассивный минимум.

Drapaliuk H.S., Pyndyk N.I. WAYS OF FORMING FOREIGN LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE OF STUDENTS

The article deals with the ways of forming foreign language lexical competence of students in the process of studying a foreign language. The problems of foreign language vocabulary semantization, active and potential translated and transcendent methods of semantics, the role of context in forming the lexical competence of students were considered.

Key words: *lexical unit, potential (lexical) vocabulary, context, ways of semantization, translated.*

Постановка проблеми. Навчання лексичній стороні мови і формування лексичного запасу студентів є однією із центральних і разом з тим найскладніших проблем методики навчання іноземним мовам. Багато в чому труднощі вирішення даної проблеми пов'язані з недостатньою розробленістю технології управління процесом навчання лексики. Досвід роботи викладачів показує, що відсутність достатньої кількості лексичних одиниць у словниковому запасі студентів ускладнює процес оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування. У зв'язку із цим гостро встає необхідність пошуку таких засобів навчання, які б найефективніше сприяли засвоєнню і збереженню лексичних одиниць у пам'яті студентів протягом довгого часу і створювали потенційні можливості для виклику необхідних лексичних одиниць відповідно мовній задачі, стратегії і тактиці говоріння.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування іншомовної лексичної компетенції студентів досліджували В.А. Бухбіндер, І.І. Богданова, Ю.А. Бурлаков, Л.Г. Вороніна, Г.М. Гревцева, В.С. Коростельов, С.С. Кукліна, Б.А. Лапідус, Е.І. Соловцова, Г.В. Рогова, Т.Е.Сахарова, В.Л. Скалкин та ін. Упродовж багатьох десятиліть науковці вивчали проблему навчання лексичного матеріалу. Але це питання й до сьогодні залишається актуальним.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз методів, способів та видів систематизації лексики, вивчення активного та пасивного запасу лексики, контексту, дослідження ефективних способів формування лексичної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лексика в системі мовних засобів є одним з найважливіших компонентів мовної діяльності. Це визначає її важливе місце на кожному занятті з іноземної мови. Лексика – це той словесний матеріал, яким студенти повинні навчитися легко і швидко оперувати в процесі спілкування іноземною мовою. Основною метою навчання лексики є створення необхідних передумов для формування мовленнєвої діяльності, особливо в разі вивчення професійної термінології.

Розрізняють активний, пасивний та потенціальний лексичний запас. Активний запас порівняно обмежений. Він формується в результаті ґрунтовного опрацювання матеріалу і використовується у висловлюваннях і на письмі. Письмовий запас значно ширший, і на його основі будується процес читання і сприймання чужого мовлення на слух. Названі дві категорії лексичного матеріалу постійно змінюються, зокрема розширюються в міру збагачення досвіду людини. У навчанні іноземної мови потрібна особлива увага, тому що знання формується протягом усього періоду навчання.

До потенціального запасу лексики відносять:

- складні й похідні слова, побудовані з передбачених в мінімумі основ за знайомими словотвірними моделями;
- інтернаціональні слова, які зберігають в іноземній і рідній мові схожість звучання, написання та загальність значення;
- ряд співзначень багатозначних слів, які семантизуються в опорі на знання головного значення.

В.А. Бухбіндер визначає реальний і потенціальний словниковий запас. Весь лексичний мінімум повинен бути засвоєний практично впродовж курсу вивчення іноземної мови, забезпечуючи розвиток його продуктивної і рецептивної мовної діяльності. Разом з тим потрібно проводити роботу, внаслідок якої прищеплюється вміння впізнавати і розуміти словникові одиниці, які зустрічаються вперше, але мають знайомі елементи, що дає можливість досягнути їх розуміння. Так, на прикладі вивчення німецької мови, в таких словах, як *der Federball, der Fallschirm, die Lokomotive* тощо студент може виявити їхнє значення, виходячи з основ та афіксів (*der Federball* = *do Feder* + *der Ball* = «м'яч з пір'я» = «волан») чи за подібністю з аналогічними словами рідної мови (*die Lokomotive* = локомотив). Такі слова В.А. Бухбіндер відносить до потенціального словникового запасу [1, с. 14–15].

Знання іноземної мови асоціюється зі знанням слів, в той час як володіння мовою – з лексичними навичками, які саме й забезпечують функціонування лексичної одиниці в спілкуванні. Оволодіння іноземної лексики можна уявити як певну послідовність дій зі сприйняття лексичних оди-

ниць, ознайомлення з їхньою змістовою стороною, їх осмислення, запам'ятовування, а також набуття навичок вживання і розпізнавання лексичних одиниць у мовленні.

Як зазначає Г.М. Гревцева, з методичної точки зору цей складний процес включає велику кількість компонентів. Основними з них є: подання, пояснення, різноманітні вправи для тренування і застосування контролю над процесом становлення і формування лексичних навичок [2, с. 16–19].

Можливості розуміння іншомовних лексичних одиниць зростають у контексті, оскільки він полегшує семантизацію слів потенціального запасу, дозволяє визначати значення багатьох слів незалежно від їх форми і складу через здогадування.

Контекст відіграє важливу роль під час встановлення семантичного способу вираження. Для того, щоб систематизувати терміни певної галузі, слід орієнтуватися на спеціальний контекст, зміст якого не повинен виходити за межі певної фахової області. Наприклад, німецьке слово *der Absatz* студент перекладає як *абзац* – відступ у реченні, а в економіці це слово має інше значення – *збут товарів, продуктів*. Терміни з контексту можуть виконувати лише їх дефінітивні функції в разі вираження наукових термінів та приймають участь у формуванні думки. Термін набуває конкретного значення в контексті, а контекст, у свою чергу, допомагає визначити відповідне значення терміну без перекладу.

Аналізуючи термінологічні одиниці методом семантизації, можна сказати, що контекстуальне визначення лексики від терміну до систематизації терміну відбувається шляхом природного отримання інформації під час мовленнєвої діяльності, збагачуючи термінологічний запас. Контекстуальний метод систематизації термінів вимагає встановлення існуючих морфологічно-синтаксичних відносин з іншими термінами в даному контексті. Важливим є те, що контекст відображає всі основні семантичні ознаки слова. На думку Н.М. Жилко, контекст виступає як інструмент для розвитку збагачення потенційного словникового запасу студентів [4, с. 89–93].

Семантизація, або осмислення, визначення значення лексичної одиниці є важливим компонентом у навчанні лексики. Спосіб семантизації залежить від характеру семантичної структури слова. У навчальному курсі вивчається, здебільшого, головне значення слова. У разі семантизації відносно однозначного слова слід взяти до уваги, що в рецептивних видах мовленнєвої діяльності воно може зустрітися зі значенням, не передбаченим словником-мінімумом.

Робота над багатозначним словом повинна розподілятися, здійснюватися в міру необхідності пояснити чергове співзначення. При цьому потрібно зберігати безпосередньо практичний напрям навчання. Лексичні правила наводяться, щоб вияснити семантичні спільності та відмінності, які ілюструються прикладами. На вибір способу впливає також семантизація і характер співвіднесеності в лексичній одиниці лексичного і граматичного значення. Як зазначає К.С. Кричевські, великий вплив має словотвірна структура слова [5, с. 23–30]. Додатковим способом семантизації є віднесеність тієї чи іншої лексичної одиниці до більш чи менш повного еквівалента в рідній мові, тобто опора на переклад.

На вибір способу семантизації впливає як етап навчання, так і способи засвоєння лексики (репродуктивний і рецептивний). Засвоєння мінімуму іншомовних слів – одна з необхідних умов автоматизованого сприйняття та переробки лексичної інформації тексту.

Працюючи над лексикою, традиційно виділяють три основні етапи: 1) ознайомлення; 2) первинне закріплення; 3) розвиток вміння використовувати вивчені лексичні одиниці в різних видах мовної діяльності. Етап презентації відіграє значну роль у навчанні лексики. Від ефективності та цілеспрямованості цього етапу залежить вся наступна робота над лексикою. Завдання викладача – вибрати найефективніший спосіб презентації відповідно до рівня навчання, рівня знань студентів, якісної характеристики слова – його приналежності до активного чи пасивного мінімуму. Ю.В. Кузьменко зазначає, що розмаїття різних прийомів семантизації і первинного закріплення лексики дозволяє вибрати прийом, що відповідає цілям і завданням даного заняття [6, с. 21–25].

Способи семантизації поділяються на дві групи: перекладні і безперекладні. Перекладні способи пов'язані з використанням перекладу – одного з найефективніших засобів розкриття значення лексичної одиниці (далі – ЛО). Проте переклад може привести до інтерференції, оскільки об'єм слів у різних мовах не співпадає, тому даний спосіб семантизації повинен супроводжуватися аналізом решти значень слова.

Перекладні способи розкриття значень іншомовних ЛО включають: однослівний переклад; позафразовий переклад (цей спосіб застосовується в інтенсивних методах); тлумачення значення або пояснення ЛО рідною мовою та переклад-тлумачення, за якого, окрім еквівалента, рідною мовою подаються відомості про збіг чи розхо-

дження в обсязі значення. Безперекладні способи мають особливу цінність, оскільки дозволяють використовувати і розвивати зоровий, артикуляційний, акустичний канали сприйняття та осмислення інформації.

До безперекладних способів розкриття значень іншомовних ЛО відносять: наочна семантизація (демонстрація предметів, малюнків, діапозитивів, картин, жестів, рухів тощо); мовна семантизація (за допомогою контексту, ілюстрованого речення/речень); зіставлення однієї ЛО з іншими відомими словами іноземної мови (за допомогою антонімів і зрідка синонімів); дефініція (опис значення нового слова за допомогою вже відомих слів); тлумачення значення ЛО іноземною мовою.

Названі способи семантизації мають свої переваги і свої недоліки. Ось чому практично неможливо знайти такий спосіб семантизації нових ЛО, який був би ефективним на 100%. Вибір способу семантизації залежить від цілого ряду факторів, насамперед від особливостей самого слова: його форми, значення, сполучуваності, збігу або розбіжності зі словами рідної мови. Так, слова, що виражають абстрактні поняття, недоцільно семантизувати за допомогою унаочнення або ілюстрованого речення, а слова, що виражають поняття, які відсутні в рідній мові студентів, – за допомогою одностороннього перекладу.

Обираючи спосіб семантизації, необхідно також брати до уваги належність слова до активного чи пасивного мінімуму, ступінь навчання (початковий, середній, старший), вікові особливості та мовну підготовку студентів [7, с. 39–51].

Отже, семантизація іншомовної ЛО передбачає подачу слова в професійному контексті, залучення студента до певної діяльності (той, хто навчається, перетворюється з пасивного спостерігача на активного діяча), апелювання змісту поданого матеріалу до особистісного досвіду, до власного «я» студента. У результаті студент ознайомлюється з новими словами під час конструювання власного навчального середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши способи та методи

формування лексичної компетенції студентів, ми дійшли висновку, що серед найбільш вживаних способів семантизації лексики є перекладний спосіб. На нашу думку, дієвим способом також є контекстуальний спосіб, де за допомогою контексту визначається семантика слова або термін. Це важливо під час вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у технічному вузі. Визначення та розуміння терміну з контексту сприяє формуванню в студентів креативного мислення.

У статті ми узагальнили вже відомі знання, конкретизували їх і досліджили етапи та методи навчання лексичного матеріалу та формування іншомовної лексичної компетенції. Ці методи дають ефективні результати, які допомагають студентам краще опанувувати та закріплювати нову лексику на заняттях з іноземної мови.

Успішне формування лексичної іншомовної компетенції в студентів – одна з найважливіших умов засвоєння мови, особливо у професійній діяльності. Проблема семантики, способів семантизації та формування у студентів іншомовної лексичної компетенції потребує подальших досліджень та розвитку ефективних інноваційних методів та технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бухбіндер В.А. Основи методики викладання іноземних мов. К.: Вища школа, 1986.
2. Гревцева Г.М. Педагогічна скарбничка (нім. м.). *Відродження*. 1994. № 9. С. 16–19.
3. Друзь Г.О. Раціоналізація процесу засвоєння іншомовної лексики. *Рідна школа*. 2002. № 1. С. 61–65.
4. Жилко Н.М. Організація лексичного матеріалу на етапі його первинного засвоєння у процесі навчання читання: У кн.: *Методика викладання іноземної мови*. Вип. II. К.: Рад. шк., 1992. С. 89–93.
5. Кричевські К.С. До питання про зміст лексичних правил у навчанні іноземної мови. *ІМШ*. 1998. № 4. С. 23–30.
6. Кузьменко Ю.В. Вправи для формування лексичних навичок. *Бібліотека журналу «Іноземні мови»*. 2003. № 4. С. 21–25.
7. Навчання лексичного матеріалу. Сучасна технологія навчання іншомовного матеріалу. К.: Ленвіт, 1996. С. 39–51.